De Levende Natuur 80 (12):265-274 (1977)

DECEMBER 1977 JAARGANG 80, AFL. 12

NEDERLANDS TIJDSCHRIFT VOOR VELDBIOLOGIE
OPGERICHT DOOR E. HEIMANS, J. JASPERS Jr EN JAC. P. THIJSSE

De jonge Linnaeus op reis

Iter Lapponicum – Iter Dalecarlicum – Iter ad Exteros

NANCY DE GRAAF-SCHOTEL

Wie de biologische afdeling van het Museum Boerhaave te Leiden bezoekt, zal daar een groot, ten voeten uit geschilderd portret zien hangen van een jonge man, kort en breed van gestalte, gestoken in exotische kledij. Twee doordringende bruine ogen zien ons aan uit een nog zeer jeugdig gelaat. Het is het beroemde conterfeitsel dat in 1737 door Martinus Hoffman werd gemaakt van de dertigjarige Carl Linnaeus, de grote Zweedse botanicus, van wie wij dezer dagen het feit herdenken dat hij tweehonderd jaar geleden stierf.

De opdrachtgever voor dit portret was George Clifford, eigenaar van het buitengoed de Hartekamp in de buurt van Haarlem. Linnaeus vertoefde tijdens zijn driejarige verblijf in Nederland een lange periode ten huize van deze schatrijke bankier, waarbij hij als diens lijfarts optrad en gelijktijdig het oppertoezicht voerde over de bij het landgoed behorende menagerieën en uitgebreide plantenkassen, welke laatste met recht befaamd waren. De vele gewassen, afkomstig uit alle wereldstreken, zijn door Linnaeus wetenschappelijk beschreven in het prachtig uitgevoerde boekwerk *Hortus Cliffortianus* (Amsterdam 1738, gedateerd 1737). Op het portret dat Hoffman schilderde, is Linnaeus uitgedost in zijn „Laplandse dracht": een wijde, gegordelde kiel van rendierhuid waarvan de haarzijde naar

Fig. 1. *Linnaeus in Laplandse dracht, door Martinus Hoffman in 1737 op de Hartekamp geschilderd voor George Clifford. Hangt in Museum Boerhaave te Leiden, legaat Jhr. W. H. A. Clifford (1939).*

binnen is gekeerd, en dito laarzen met de vacht aan de buitenkant – op het hoofd een rode, baretvormige muts. Aan de met zilver beslagen gordel hangen allerlei voorwerpen, zoals een mes, een runenkalender en een paar opbergtasjes van gelooid rendierleer, versierd met tindraadborduursel. In de rechterhand heeft hij het kleine bloempje *Linnaea borealis* (Linnaeusklokje), waar hij ook bij ieder later portret mee staat afgebeeld. Op verzoek van Linnaeus zelf gaf een van zijn meest toegewijde vrienden in ons land, Joh. Frederik Gronovius, de naam aan dit bekoorlijke plantje met lichtrose, bengelende klokjes. In de linkerhand houdt Linnaeus een sjamanentrommel, waarmee de Laplandse tovenaars in extase konden geraken of de toekomst voorspellen.

Door een legaat van Jhr. W. H. A. Clifford is het portret in 1939 in het bezit gekomen van het Rijksmuseum voor de Geschiedenis van de Natuurwetenschappen dat sinds kort Museum Boerhaave wordt genoemd.

Er bevindt zich nog een tweede, vrijwel gelijk schilderij van Linnaeus te Leiden en wel in het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie. Waarschijnlijk hebben wij hier met een copie van het voorgaande te doen, hoewel een duplicaat, door Hoffman zelf vervaardigd, ook mogelijk is. De kleuren zijn meer ingeschoten dan bij het eerstgenoemde portret. Het zilverbeslag van de gordel is slecht te zien en ook de tekens op de membraan van de tovertrommel zijn onduidelijk. Dit schilderij werd door de familie Blaauw eveneens in 1939 aan het museum geschonken.

Het merendeel der kledingstukken en curiosa waarmee Linnaeus zich liet afbeelden, is afkomstig van zijn ontdekkingsreis naar Lapland in 1732, die van het grootste gewicht is geweest voor zijn verdere levensloop, evenals de daaropvolgende Dalecarlische tocht en vooral zijn reis naar het buitenland, die hem via Duitsland naar Nederland zou voeren.

Deze drie reizen uit Linnaeus' jonge jaren droegen in niet geringe mate bij tot

De Levende Natuur 80 (12):265-274 (1977)

zijn latere roem. Het zijn gebeurtenissen in zijn leven, die min of meer als schakels in elkaar passen. Het lot heeft daarbij menigmaal een helpende hand geboden. Door de resultaten van de Laplandse reis was zijn aanzien aanmerkelijk gestegen. Tijdens zijn verblijf in Dalecarlië, waar hij in 1733 en '34 te Falun gastvrijheid genoot bij de mijninspecteur Sohlberg, de vader van een medestudent uit Uppsala, kwam hij hierdoor in contact met vermogende en invloedrijke mensen, waaronder baron Reuterholm. Deze was bijzonder geïnteresseerd in zijn eenmansexpeditie door Lapland. Van hem kreeg hij de opdracht een soortgelijke reis door de provincie Dalecarlië te maken – nu echter vergezeld van een zevental deskundige tochtgenoten en geheel door Reuterholm gefinancierd.

Na terugkomst van deze tocht rijpte bij Linnaeus het plan – hierin gesterkt door enkele Dalecarlische vrienden – een reis te ondernemen naar Nederland, waar het mogelijk was te Harderwijk in korte tijd en voor niet al te veel geld de doctorsgraad te behalen. Bovendien zou hij er kennis kunnen maken met een aantal illustere geleerden – daarnaast met enkele van de uitgebreide plantentuinen, vol exotische gewassen, die ons land telde. Ook hoopte hij in Nederland, waar de boekverzorging op een hoog peil stond, zijn manuscripten in druk te laten verschijnen.

Het lot greep nu op een wonderbaarlijke manier in. Van de oude Sohlberg kreeg hij het aanbod om zijn zoon Claes, die evenals Linnaeus te Harderwijk wilde promoveren, naar het zuiden te begeleiden. Zijn verblijf te Dalecarlië bleek ook om een andere reden belangrijk te zijn voor Linnaeus' verdere leven. In de eerste weken van 1735, aan de vooravond van zijn vertrek naar het buitenland, ontmoette hij door tussenkomst van zijn vriend Browallius het meisje waarmee hij zou willen „leven en sterven", Sara Lisa Moraea, dochter van de vermogende Falunse stadsarts Johan Moraeus. Op spectaculaire wijze maakte hij haar zijn opwachting in zijn Laplandse costuum. Reeds bij vorige gelegenheden had hij ervaren dat hij hier onder zijn vrienden groot succes mee oogstte. Linnaeus heeft zijn licht nooit onder de korenmaat gesteld en iets van de toneelspeler moet er ook in hem hebben gezeten. Van Sara Lisa kreeg hij in ieder geval het jawoord, ringen werden gewisseld en beloften van trouw gegeven.

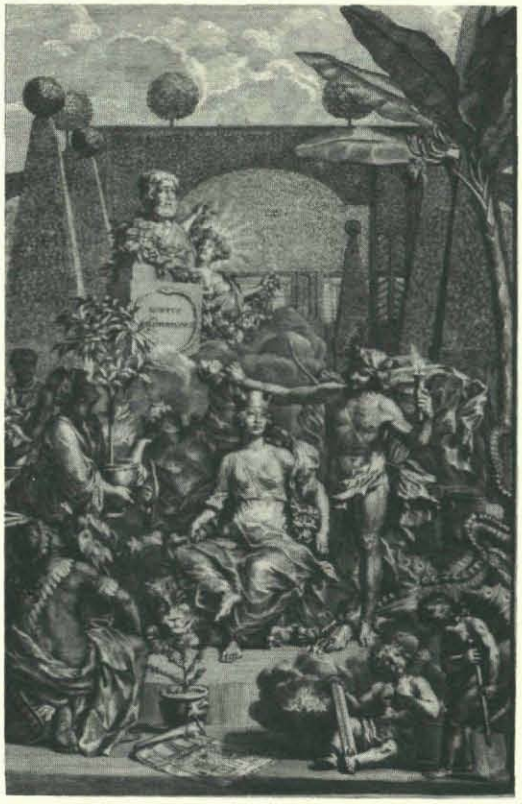

Fig. 2. *Frontispies Hortus Cliffortianus. Kopergravure van Jan Wandelaar (1738).*

Zo vertrok Linnaeus naar zuidelijker streken in de gelukkige wetenschap dat het uitverkoren meisje op hem zou wachten. In zijn reisbagage bevond zich een groot aantal manuscripten. Bovendien verzuimde hij niet zijn Laplandse dracht mee te nemen – de sjamanentrommel incluis.

De resultaten van zijn Laplandse reis werden in Nederland met tastbaar succes bekroond. Gedurende achtereenvolgende jaren verschenen hier vele van zijn wetenschappelijke werken, zoals *Systema Naturae* (Leiden 1735), *Bibliotheca Botanica* (Amsterdam 1736), *Fundamenta Botanica* (Amsterdam 1736), *Critica Botanica* (Leiden 1737), *Genera Plantarum* (Leiden 1737), maar ook de beroemde *Flora Lapponica* (1737), waarin hij zijn botanische vondsten uit Lapland verwerkte, aangevuld met talloze wetenswaardige details. Een facsimile-uitgave van deze eerste Amsterdamse editie verscheen in het najaar van 1977 te Stockholm.

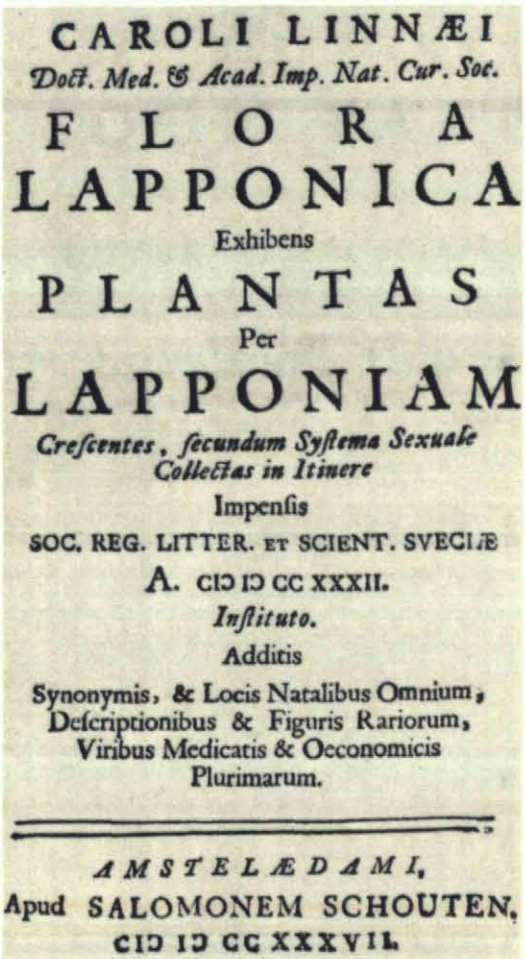

CAROLI LINNÆI
Doct. Med. & Acad. Imp. Nat. Cur. Soc.
FLORA
LAPPONICA
Exhibens
PLANTAS
Per
LAPPONIAM
Crescentes, secundum Systema Sexuale
Collectas in Itinere
Impensis
SOC. REG. LITTER. ET SCIENT. SVECIÆ
A. CIↃ IↃ CC XXXII.
Instituto.
Additis
Synonymis, & Locis Natalibus Omnium,
Descriptionibus & Figuris Rariorum,
Viribus Medicatis & Oeconomicis
Plurimarum.
AMSTELÆDAMI,
Apud SALOMONEM SCHOUTEN,
CIↃ IↃ CC XXXVII.

Fig. 3. *Titelblad Flora Lapponica (Amsterdam 1737). Facsimile-uitg. (Stockholm 1977).*

Na zijn promotie te Harderwijk onder Prof. Joh. de Gorter vertoefde Linnaeus beurtelings te Amsterdam en Leiden, vervolgens een lange periode op de Hartekamp en daarna weer te Leiden. Tussentijds bracht hij een kort bezoek aan Engeland en keerde ten slotte via Frankrijk naar Zweden terug. Tijdens dit driejarige verblijf in het buitenland (1735-'38) raakte hij bevriend met vele vooraanstaande geleerden en invloedrijke figuren, zoals de beroemde Herman Boerhaave te Leiden, Joh. Burman te Amsterdam, Gronovius en Van Royen te Leiden en de reeds genoemde Clifford. In Engeland ontmoette hij Sir Hans Sloane en J. J. Dillenius, in Frankrijk had hij o.a. een zeer vriendschappelijk contact met de beide geleerden Antoine en Bernhard de Jussieu.

In ons land genoot hij overal gastvrij onthaal en werd hij met raad en daad bijgestaan. Vooral Gronovius verrichtte op belangeloze wijze vele vriendendiensten voor de jonge, geniale Zweed. Bij het eerste contact met Linnaeus onderkende hij het grote belang van Systema Naturdae zodra hij het manuscript ter inzage kreeg. Door zijn financiële steun en die van de rijke Schot Isaac Lawson, student te Leiden, werd het zonder verwijl ge-

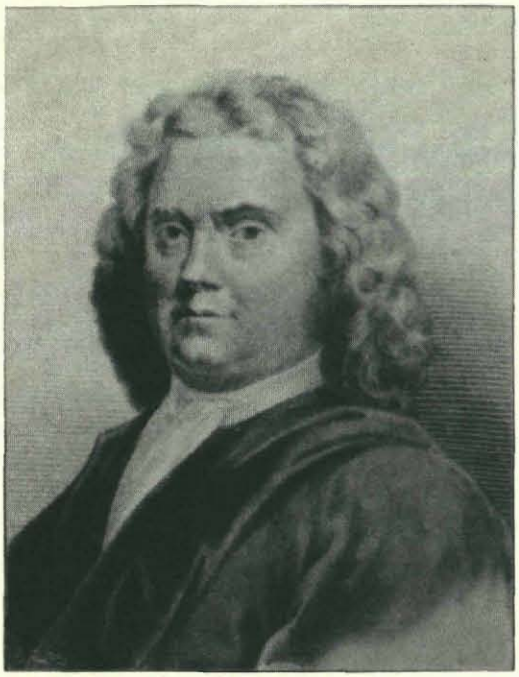

Fig. 4. *Herman Boerhaave.*

drukt. Ook bij de volgende uitgaven bewees Gronovius onschatbare hulp door verbeteringen aan te brengen in het Latijn van Linnaeus en het corrigeren van drukproeven.

Uit correspondentie blijkt dat Gronovius, naast Clifford, eveneens aan Martinus Hoffman de opdracht heeft verstrekt om Linnaeus' portret in Laplandse dracht te vervaardigen. Dit moet gereed zijn gekomen, want in een zijner brieven geeft Gronovius uitvoerig instructies hoe het schilderij verpakt moet worden opdat het, tijdens het vervoer per trekschuit van Haarlem naar Leiden, niet zal beschadigen. Na de dood van Gronovius' zoon is dit portret van Linnaeus lange tijd onvindbaar geweest, totdat het – alweer door een wonderlijke speling van het lot – door twee Zweden werd aangetroffen bij een Londense restaurateur.

De band tussen Linnaeus in Nederland en Sara Lisa in Zweden was van grote invloed op zijn toekomst. Hij werd er door weerhouden een hem aangeboden, lucratieve betrekking in Suriname te aanvaarden. In zijn plaats ging Johann Bartsch, een jonge Duitse bewonderaar van hem, die er echter na zeer korte tijd stierf. Linnaeus was door deze gebeurtenis diep geschokt en noemde een klein, donkergekleurd plantje naar de vriend die zo vroeg door het noodlot was getroffen. Hij gaf het de naam *Bartsia alpina.* In de laatste periode van zijn verblijf in Nederland kreeg Linnaeus last van ons vochtige klimaat en heimweegevoelens. Toen hij bovendien het alarmerende bericht uit Zweden ontving dat een zijner vrienden het op zijn bruid had voorzien, stond zijn besluit vast. Na een kort bezoek in Parijs keerde hij per schip naar Zweden terug waar hij zich nu officieel

Fig. 5. *Johannes Burman.*

Fig. 6. *Gravure naar olieverfportret van Linnaeus door J. H. Scheffel (1739), het „Bruidsportret".*

met Sara Lisa verloofde.
Gedurende de twee Zweedse reizen uit zijn jonge jaren heeft Linnaeus dagboeken bijgehouden, bekend onder de titels *Iter Lapponicum* en *Iter Dalecarlicum.* Ook op zijn tocht naar het buitenland is hij met een journaal begonnen, doch dit is slechts bij een fragment gebleven dat de titel *Iter ad Exteros* draagt.
Geen van deze drie dagboeken is ooit bij zijn leven verschenen. Na de dood van zijn zoon in 1783 werden zij door de Engelse botanicus James Edward Smith gekocht, tezamen met vele andere schrifturen en waardevolle collecties – een pijnlijk verlies voor de Zweden. Zij berusten nu bij de Linnean Society te Londen.
De dagboeken zijn zeer levendig en beeldend geschreven, zonder een spoor van romantiek of natuurmystiek, doch wel steeds getuigend van bewondering voor het grootse werk van de Schepper. De schrijftrant is bondig en ongekunsteld. Bij het exact noteren van feilloze waarnemingen op het gebied van vorm, kleur, geur, geluid en andere details zijn echter een aantal zeer poëtische passages ontstaan.
De beschrijving in Iter Lapponicum van het vertrek uit Uppsala op een voorjaarsmorgen in mei is klassiek geworden, zo ook die van de ontmoeting met een Laplandse vrouw in Lycksele Lappmark, de gewaarwordingen bij het eerste betreden van het hooggebergte, de tocht over de gletsjer en de aankomst in de bloemrijke dalen van Noorwegen. Uit dit dagboek spreekt een ontembaar jeugdig vuur dat zich soms te buiten gaat aan overdrijvingen. De zeer persoonlijke humor van Linnaeus ontbreekt evenmin.
Iter Dalecarlicum draagt een rustiger karakter maar ook hierin staan een paar indrukwekkende gedeelten. Het verslag van een onweersbui, waargenomen van een bergtop, is een zeer beeldend stuk proza, dat doet denken aan schilderijen van de 19de-eeuwse Noorse kunstenaars Balke en Dahl.
Iter Lapponicum en Iter Dalecarlicum zijn beschrijvingen van tochten die geheel moeten beschouwd worden als „ontdekkingsreizen" door streken die destijds nog net zo onbekend waren als verre, onbezochte landen. Onvermoeibaar en gedreven door een grote nieuwsgierigheid werd alles onderzocht en opgetekend. De explorations waren tevens gericht op de mogelijkheid van het in cultuur brengen der onbetreden gebieden en het winnen van bodemschatten, want vóór alles moesten de reizen nuttig effect voor het land opleveren.
De Laplandse tocht is misschien wel het

grootste avontuur in Linnaeus' leven geweest. Op 22 mei 1732 verliet hij Uppsala. Langs de Botnische Golf trok hij te paard naar het noorden. Van de kustplaats Umeå uit poogde hij in Lycksele Lappmark door te dringen, doch slechte weersomstandigheden en moerassig terrein dwongen hem terug te keren. Via Luleå maakte hij zijn beroemde voettocht door het hooggebergte van Lule Lappmark – een botanisch zeer interessant gebied – en vervolgens over de grens naar Noorwegen. Het eindpunt was Rörstad, gelegen aan de Atlantische Oceaan. Langs een iets noordelijker route trok hij weer naar Luleå en – na een vrij lang oponthoud in Torne Lappmark – kwam hij, via de westkust van Finland en de Alandseilanden, in oktober van dat jaar te Uppsala terug. De oogst van zijn reis was bijzonder groot: opgezette dieren, gesteenten, gedroogde planten, diverse curiosa en een schat van aantekeningen, waaronder vele belangwekkende over de Lappen. Geldelijk voordeel heeft deze tocht niet voor hem opgeleverd – integendeel – hij betaalde, zeer tot zijn ongenoegen een flink tekort uit eigen zak. Het kostelijke Laplandse dagboek werd voor het eerst in Engeland gepubliceerd door James Smith, getiteld *Lachesis Lapponica* (London 1811). Een goedgeredigeerde Zweedse uitgave – nu onder de oorspronkelijke titel die Linnaeus eraan gaf, Iter Lapponicum – verzorgd door de Linnaeus-kenner bij uitstek, Thore M. Fries, verscheen pas in 1913.

Iter Dalecarlicum verslaat de reis uit 1734. Van Falun trok de acht man sterke expeditie over de Noorse grens naar de bekende kopermijnen van Röros en langs een andere route weer naar het uitgangspunt terug. Soortgelijke onderzoekingen werden gedaan als tijdens de Laplandse reis, doch op deze tocht had Linnaeus metgezellen die allerlei werkzaamheden op zich namen. Uit zijn notities blijkt dat er ook nu vele ontmoetingen plaatsvonden met de Lappen die, evenals in Lule Lappmark, met hun rendieren door de bergen trokken – een feit dat voor de provincie Dalecarlië in onze dagen tot de historie behoort. Veel tijd werd besteed aan bodemonderzoek en eventuele mineralen, waar men in de oude mijnstad Falun de grootste belangstelling voor koesterde.

In Iter ad Exteros lezen wij over de tocht van Linnaeus en Claes Sohlberg naar Hälsingborg in het zuiden van Zweden, de overtocht naar Helsingör in Denemarken en de reis per postkoets van Travemünde via Lübeck naar Hamburg. Na een langer oponthoud in deze stad werd een schip gevonden dat de beide Zweedse studenten naar Amsterdam zou brengen. Het dagboekfragment eindigt echter nog voor de aankomst in Nederland. Verdere gegevens voor het verblijf in ons land moeten geput worden uit vluchtige notities op een kalender, latere autobiografische aantekeningen en correspondentie. In tegenstelling tot de voorgaande tochten is deze laatste meer te beschouwen als studiereis, waarbij tevens belangrijke contacten werden gelegd met de wetenschappelijke wereld buiten Zweden.

In Lund en Uppsala, op zijn eerste drie spectaculaire reizen en ook tijdens zijn latere leven heeft Linnaeus onvoorstelbaar hard gewerkt. De resultaten hiervan hebben hem over de gehele wereld roem bezorgd, die tot op de huidige dag voortduurt. Na de terugkomst in zijn geboorteland rees zijn ster gestadig. De eerste periode was hij een gevierd medicus te Stockholm, waar hij de steun genoot van de grote staatsman graaf Tessin en zelfs

Fig. 7. *Linnaeus in Laplandse dracht, door Martinus Hoffman in 1937 op de Hartekamp geschilderd in opdracht van Joh. Frederik Gronovius. Hangt in Linnémuseet te Uppsala.*

in hofkringen verkeerde. In 1741 volgde zijn benoeming tot hoogleraar te Uppsala. Enkele boeken die in Nederland waren uitgekomen, beleefden in de komende jaren geregeld herdrukken – vaak in uitgebreider vorm. Ook andere wetenschappelijke werken verschenen, o.a. *Species Plantarum* (Stockholm 1753), dat door Linnaeus als zijn belangrijkste publikatie werd beschouwd. In 1762 werd hij in de adelstand verheven en sindsdien droeg hij de naam Carl von Linné.

Er wordt soms aan getwijfeld of zijn huwelijk met Sara Lisa Moraea wel zo gelukkig is geweest. Zij heeft hem vijf kinderen geschonken, een zoon en vier dochters. Fiancieel is hij er door deze verbintenis niet op achteruitgegaan. De liefdeloze wijze waarop zij de nalatenschap van haar man verzorgde, geeft echter te denken.

Linnaeus is gedurende de periode waarin hij zijn toekomst opbouwde in contact gekomen met vele vaderlijke vrienden en weldoeners, zoals Rothman, Stobaeus, Celsius, Reuterholm, Boerhaave en Gronovius. Zij onderkenden zijn genialiteit en steunden hem op alle mogelijke manieren. Zonder flinke wrijvingen is zijn leven niet verlopen, maar in vele gevallen waren die van voorbijgaande aard. Zijn optreden moet iets ontwapenends hebben gehad waardoor hij steeds weer voor zich innam. Op zijn eerste reizen is deze eigenschap hem zeker te pas gekomen. Tijdens zijn Laplandse tocht ondervond hij overal hulp en gastvrijheid, voornamelijk bij predikanten, maar ook - en dat zegt meer - bij de Lappen. In die dagen werden deze oorspronkelijke bewoners van het hoge Noorden nog algemeen als een zeer laagstaand mensensoort beschouwd. Het valt op hoe humaan Linnaeus hen beoordeelt. Uit zijn latere beroemde colleges diëtetiek blijkt telkens weer zijn bewondering voor dit oude natuurvolk.

Van zijn persoonlijkheid moet iets inspirerends en meeslepends zijn uitgegaan. Vele studenten heeft hij er toe weten te bewegen botanische onderzoekingstoch-

De Levende Natuur 80 (12):265-274 (1977)

ten te maken naar alle uithoeken van de wereld. Zelf is Linnaeus nooit meer in het buitenland geweest. Te vroeg moest hij de tol betalen voor het bovenmenselijke tempo waarin hij altijd had gewerkt. De laatste jaren van zijn leven waren smartelijk, niet alleen door lichamelijk lijden, maar ook zijn geestelijke vermogens gingen sterk achteruit. Op 10 januari 1778 stierf hij. Zijn stoffelijk overschot rust in de domkerk te Uppsala.

Ongetwijfeld zullen in deze periode van herdenking vele Zweden en buitenlanders een bezoek brengen aan Linnémuseet te Uppsala, het huis waar Linnaeus van 1741 tot aan zijn dood heeft gewoond – grenzend aan de botanische tuin waarbij, na jaren van verwaarlozing, de Linneaanse aanleg en zijn systeem nu strikt gehandhaafd blijven. Ook het huis is zoveel mogelijk ingericht als in de tijd toen hij het bewoonde. En – gelijk vaak gebeurt op plaatsen waar herinneringen met liefdevolle zorg en piëteit intact worden gehouden – voelt men, al wandelend door de kamers en langs de bloemperken een „aanwezigheid". Deze indruk wordt nog versterkt wanneer men de gelijkvloers gelegen eetzaal betreedt. Links, aan de korte kant van het vertrek, wordt de aandacht getrokken door een levensgroot portret van Linnaeus in Laplandse dracht (fig. 7). Op het eerste gezicht zal men denken dat het geheel identiek is aan de schilderijen te Leiden, doch nadere beschouwing leert dat er afwijkingen zijn – details die op de eerder besproken exemplaren niet voorkomen. Op het schilderij te Uppsala bevindt zich aan de linkerzijde een lage kast waarop een stapel boeken. Wij lezen titels die gedachten oproepen aan het verblijf in Nederland: Musa Cliffortiana, Fundamenta Botanica, Genera Plantarum, Flora Lapponica, Critica Botanica . . . . Het rechtopstaande boek is Systema Naturae, Linnaeus' eerste in Leiden gedrukte boek met steun van Gronovius. Aan het Linnaeusklokje hangt een kaartje waarop te lezen staat: LINNAE GRONOV. Afgaande op deze indicaties en correspondentie, wordt met stelligheid aangenomen dat men hier te maken heeft met het door Martinus Hoffman, in opdracht van Gronovius geschilderde portret – lang uit het oog verloren, doch in 1946 te Londen teruggevonden. Deze boeiende geschiedenis die bijna op een detectiveroman lijkt, is te lezen in het artikel van Miles von Wachenfelt „Ett Återfunnet Lapplandsporträtt av Carl von Linné (Svenska Linné-Sällskapets Årsskrift 1947).

Ook de sjamanentrommel waarmee Linnaeus is geportretteerd, werd na vele omzwervingen teruggevonden. Aan de hand van Martinus Hoffmans exacte weergave en schriftelijke gegevens, werd hij tenslotte in het Palais du Trocadéro te Parijs geïdentificeerd. Sinds 1933 is hij te zien in Linnémuseet.

Het schilderij van Linnaeus in zijn Laplandse dracht en de tovertrommel bevinden zich nu op de plaats waar zij horen: in het huis waar de beroemde geleerde zijn voetstappen drukte. Het zijn stille getuigen van zware tochten door woeste streken, van plantenvondsten op bloeiende berghellingen, ontmoetingen met Lappen en hun rendieren, van uitgekomen boeken en vrienden in een vochtig, laaggelegen land aan de Noordzee – van de mens Carolus Linnaeus, de grote Zweed met het „geniale oog".

De Levende Natuur 80 (12):265-274 (1977)

Over een „Zomervreetplaats" van vleermuizen in een ijskelder

R. JOORIS en M. FAQUAET

Toen we begin 1976 een ijskelder te Zele (Oost-Vlaanderen) op een mogelijke aanwezigheid van vleermuizen controleerden, viel onze aandacht op een groot aantal op de kelderbodem verspreid liggende vlindervleugels. De vleugels waren, te oordelen naar hun nog vrij goede staat, nog maar enkele maanden oud. Waarschijnlijk zijn ze tijdens de voorbije zomerperiode als restanten van een zekere voedingsgewoonte van vleermuizen in de kelder terecht gekomen.

Het is reeds lang bekend dat vleermuizen grotere prooien, die niet onmiddellijk in de vlucht naar binnen kunnen gewerkt worden, meenemen naar een bepaalde rustplaats om ze daar te verscheuren. Hierbij wordt dikwijls de staartvlieghuid als hulpmiddel gebruikt. De vleermuis buigt, terwijl ze aan de achterpoten hangt, de kop onder de buik tegen het uropatagium. Hierdoor kan ze het in de bek gehouden prooidier beter vasthouden en het al kauwende verkleinen (4). De niet bruikbare componenten zoals de vleugels vallen dan op de bodem van de rustplaats.

Een dergelijke *zomervreetplaats* werd reeds vastgesteld door Roer (7). Hier ging het om vlindervleugels gevonden op een zolder van een schoolgebouw in de Eifel. Een mannetje van de Grootoorvleermuis *(Plecotus auritus)* werd er in de zomermaanden geregeld waargenomen en was de predator van de diverse nachtvlinders.

Hanson (2) verzamelde in de jaren 1945-1949 tussen april en september in een muurnis van het Rijksmuseum in Stockholm talrijke resten van een door een Grootoor *(Plecotus auritus)* gevangen insekten.

De insektevleugels uit de ijskelder te Zele werden verzameld en gedetermineerd naar de voorvleugels. In de veronderstelling dat de monstername willekeurig was, bekwamen we de in tabel 1 weergegeven samenstelling.

Tabel 1. Vlindervleugels uit de ijskelder te Zele.

Soort	Aantal
Noctuidae	
Agrotis exclamationis (L.)	4
Axilia putris (L.)	1
Ochropleura plecta (L.)	2
Noctua pronuba (L.)	15
Diarsia rubi (View.)	3
Xestia xanthographa (D. en S.)	1
Melanchra persicariae (L.)	3
Lacanobia oleracea (L.)	4
Agrochola circellaris (Hfn.)	1
Agrochola lota (Cl.)	1
Amphipyra pyramidea (L.)	1
Phlogophora meticulosa (L.)	15
Enargia ypsilon (D. en S.)	1
Apamea monoglypha (Hfn.)	2
Autographa gamma (L.)	2
Scoliopteryx libatrix (L.)	15
Arctiidae	
Spilosoma lubricipeda (L.)	1
	Totaal 72

Dat het hier wel degelijk om prooidieren gaat die in de zomerperiode gevangen werden, blijkt uit de gevonden uilen